

HÚSZ ÉVES A DEBRECENI KATOLIKUS PÜSPÖKSÉG KÖNYV- ÉS LEVÉLTÁRA

Idén, 2016. február 11-én ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyei Könyvtár és Levéltár.

A gyűjteményt az egyházmegye első főpásztora, Bosák Nándor püspök alapította, s nemrég történt nyugalmába vonulásáig mindenkor érdeklődéssel, figyelemmel és messzemenő segítségnyújtással állott az intézmény mögött.

A gyűjtemény alapjait az egyházmegye elárvult plébániáiról (és filiáiból) 1995-1998 között beszállított régi iratok és könyvek képezték. Értékes kiegészítésként járult ehhez 1996-ban az Egri Főszékesegyházi Könyvtár jelentős könyv- és folyóirat adománya. Kezdetben szinte valamennyi szükséges berendezési és felszerelési tárgyhoz használt állapotban, kölcsön vagy ajándékozás révén jutott az intézmény.

Nyilvános magánlevéltárként való bejegyzésére

1997-ben került sor. 2002 óta tagja az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének.

Az első öt évben a püspökség épületében, majd csaknem 15 éven keresztül a vele szomszédos katolikus gimnáziumi diákotthonban működött a könyv- és levéltár. 2015 óta a székesegyháztól mintegy 4 perc járásra található önálló épületben kapott helyet.

Az intézmény 2013 óta önálló honlappal rendelkezik, melyen hozzáférhető a levéltár fondjegyzéke és a könyvtár katalógusa is.

A február 11-én délelőtt tartott szűk körű megemlékezésen részt vett és rövid beszédet mondott Bosák Nándor ny. püspök és Palánki Ferenc, az egyházmegye jelenlegi főpásztora, majd ugyanő megáldotta az épületet.

Takács József
Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyei
Könyvtár és Levéltár

AZ EGYHÁZI KÖNYVTÁRAKBAN ŐRZOTT KÓDEXEK ÉS KÓDEX-FRAGMENTUMOK FELDOLGOZÁSA ÉS DIGITALIZÁLÁSA

APiarista Könyvtár adott helyet 2016. február 24-én a Piarista Gimnázium épületében *Az egyházi könyvtárakban őrzött kódexek és kódex-fragmentumok feldolgozása és digitalizálása* címmel meghirdetett szakmai napnak. A programot Ásványi Ilona (Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár) kezdeményezésére – aki vállalta a szakmai nap moderálását is – az EKE szervezte.

Hubert Gabriella, az EKE elnökének köszöntője után Ásványi Ilona elmondta, hogy az Egyesület és a *Res Libraria Hungariae Kutatócsoport* kapcsolata 2008-ban kezdődött, amikor Madas Edit profesz-

szor asszony meghívta őt a MTA Könyvtörténeti munkabizottságának ülésére, hogy beszéljen a magyarországi egyházi könyvtárakban őrzött muzeális gyűjtemények helyzetéről. Ekkor többek között arról is szólt, hogy ha néhányan el is végezték a „szegedi régikönyves stúdiumot”, napjainkban az egyházi könyvtárakban dolgozó munkatársak többsége a települési könyvtárakban használható alapképzést kapott, illetve az utóbbi időben informatikai ismereteket szerzett, ezért a könyvtárakban nincs, vagy csak elvétve van régikönyves szakember. Ám Magyarországon a nagy országos könyvtárakban

is csak néhány, a régi könyv egy-egy „területére” (kötés, possessor, illusztráció) szakosodott „könyvtáros” dolgozik munkaközösségekben, műhelyekben. Ha az ország régikönyves állományát tekintjük, talán nem is kell több tudományos munkatárs, viszont nagyon fontos, hogy az egyházi könyvtárak együttműködjenek, együtt dolgozzanak ezekkel a munkacsoportokkal, hiszen a nagy magyarországi könyvtárak mellett az egyházi könyvtárak őrzik a nemzeti kulturális vagyoni könyvkincsét. Kellő szakmai alázattal be kell val-

lanunk, hogy az egyházi könyvtárak és könyvtárosok ezt a munkát nem tudják maguk elvégezni, de elő tudják készíteni és segíteni tudják a kodikológiai csoport munkáját.

A szakmai nap megszervezésének másik oka az volt, hogy a Res Libraria Hungariae Kutatócsoport két egyházi könyvtárban is dolgozik a kódexek feldolgozásán (Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár) és további könyvtárakban tervezi a folytatást a közeljövőben (Pannonhalma).

A feldolgozás mellett a szakmai nap másik témája a digitalizálás volt, ami ugyancsak segítségére lehet mind a tudós kutatónak, mind a könyvtárosnak, ha a régi kódexeket digitalizálják. A digitalizált változat – állományvédelmi szempontból „kiváltja” az eredeti dokumentumot, nem kell az eredeti kódexet folyton kézbe venni, jól használható kulturális turisztikai és múzeumpedagógiai, ismeretterjesztő célból, és alkalmas a reprodukálásra, hasonmás készítésére is. A szakmai nap a kódexeket feldolgozó tudós, kutató és könyvtáros szemszögéből érintette a digitalizálást, nem annyira a technika (eszköz, szoftver) felől közelítette meg a kérdést, ezért nem hívtunk meg sem profi digitalizálós, sem szkennereket forgalmazó cégeket; az ő bemutatkozásukra volt és lesz is még mód az Egyesülés különböző rendezvényein.

Az első előadó Madas Edit DSc, akadémikus, egyetemi tanár, az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport Fragmenta Codicum Műhely vezetője volt, aki a kutatócsoport történetéről,

munkájáról, eredményeiről, terveiről beszélt. A Mezey László professzor által 1974-ben alapított Fragmenta Codicum Műhely először az Eötvös Collegiumban talált otthonra. 1984 és 2003 között Vízkelety András akadémikus vezette a kutatócsoportot.

2003-tól Madas Edit áll a Műhely élén. Befogadó-intézménye 2000-től az Országos Széchényi Könyvtár lett. A Fragmenta Codicum Műhely 2007-ben kiegészült a 19. századi Könyv- és Sajtótörténeti Műhellyel, a neve azóta: MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport.

A Fragmenta Műhely a magyarországi könyvtárakban és levéltárakban fennmaradt középkori latin kódextöredékek feltárására jött létre. Feladata teljes kódexek és fragmentumok katalogizálása, tudományos feldolgozása, és a kutatási eredmények közléte tanulmányokban és katalógusokban. A forrásanyag lehetővé teszi a középkori magyarországi könyvkultúra jobb megismerését.

A munkacsoport eredeti célja a középkori magyar (Magyarországon írt vagy másolt, magyar szerzőtől származó, magyar vonatkozású) kódexek feldolgozása volt. A magyar történelem zivataros századaiban a középkori könyvkincs szinte teljesen megsemmisült. Az egyházi gyűjteményekben őrzött kódexek zöme nem ilyen, feldolgozásuk azonban nagyon fontos feladat. A magyarországi nagy „világ” könyvtárakban (OSZK, MTA, Egyetemi Könyvtár) és 14 egyházi könyvtárban 300 kódexet őriznek. A kódextöredékek száma megbecsülhetetlen.

A második előadó Sarbak Gábor DSc a kutatóműhely munkatársa volt, aki a kódexek digitalizálásáról beszélt a feltáró-feldolgozó kutató szemszögéből. Elmondta, hogy a nemzeti kulturális vagyoni részét jelentő kéziratok feldolgozása komoly szakértelmet kíván, különböző tudományterületek képviselőinek együtt munkálkodását. Ám mindenekelőtt a legkülönbözőbb elvi kérdések felvetését, melyekre választ csak együtt gondolkodva adhatunk. Sarbak Gábor több kérdést is feltett ezek közül, közös gondolkodásra serkent-

ve a hallgatóságot. Ilyen kérdések például, hogy digitalizáljuk-e egyáltalán a kódexeket? Ha digitalizáljuk, közzétegyük-e ezt a tartalmat? Ha közzé tesszük, ingyen tegyük vagy fizetős szolgáltatás-ként? A közzétett képi vagy szöveges tartalom milyen formában jelenjen meg? A meglévő külföldi példák közül melyiket válasszuk? Milyen jó gyakorlatot vegyünk át, és milyen megoldásokat kerüljünk?

Az előadások után volt mód arra, hogy továbbgondoljuk a hallottakat, és újabb kérdéseket vessünk fel mind az előadónak, mind a jelenlevő kollégáknak.

A szakmai nap második részében Szalai Katalin, az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtár igazgatója és Mészáros Zoltán, helyettes igazgató, valamint Grócz Zita és Takács Karolina, a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár vezetője és munkatársa ismertette a Fragmenta Műhellyel való együttműködésüket, sok gyakorlati példával illusztrálva a beszámolókat.

Ahogy a bevezetőben is elmondtuk: a kódexek és fragmentumok tudományos feltárását nagymértékben segítheti a tudományos kutatók és az adott gyűjtemény könyvtárosainak együttműködése. A helyi gyűjteményt ismerőknek jelentős szerepe van az előkészítő munkában, illetve kutatási eredmények és leírások közzétételében. A feldolgozást és a későbbi kutatást ugyancsak segítheti, előre viheti a kódexek digitalizálása. Az egyházi könyvtárakban a digitalizálás célja: *állományvédelem*, az eredeti dokumentum kímélése, *hasonmás kiadások* készítése, egy sajátos könyvtári *szolgáltatás* biztosítása *kutatómunka* segítésére, *ismeretterjesztés*: turisztikai, múzeumpedagógiai céllal. E felsorolásban közvetlenül az állományvédelem után következik még egy szempont: a *feldolgozó- és kutatómunka* segítése.

A műhelymunka Esztergomban a befejezéséhez közeledik. Itt megtörtént a kódexek feltárása, elkészült az adatbázis, hamarosan megjelenik a nyomtatott katalógus. A digitalizálást nem a feldol-

gozással egy időben kezdték el, hanem később, de így is könnyített a feldolgozók munkáján, illetve a képi megjelenítés által színesebb, egyértelműbb, használhatóbb lett az adatbázis. Az esztergomi kollégák beszéltek arról is, hogy ők is átélték a feldolgozással – digitalizálással kapcsolatos féltelmeket, a közzététellel járó nehézségeket és aggodalmakat, örömmel számoltak be a fenntartó, Erdő Péter bíboros úr, illetve az Esztergomi Érsekség segítőkészségéről, anyagi, erkölcsi és szellemi támogatásáról. A jelenlevők megcsodálták azt a technikai apparátust, mellyel vagy hasonlóval pillanatnyilag csak nagyon kevés Magyarországi egyházi könyvtár rendelkezik.

A kalocsai kollégák arról számoltak be, hogy náluk a kódexek és a muzeális gyűjtemény digitalizálása már évekkal ezelőtt elkezdődött vallási-kulturális turisztikai céllal, illetve hasonmások és CD-Romok készítése okán. Náluk csak a közelmúltban kezdődött meg a kódexek feltárása, mely munkát azonban remélhetőleg segíteni fogja a digitalizálás.

Az esztergomi és kalocsai kollégák beszámolója után ugyancsak volt mód arra, hogy a hallgatóság kérdéseket tegyen fel. A szakmai napon több külsős, nem egyházi könyvtárban dolgozó kolléga is részt vett, könyvtárszakos hallgatók is. Öröm, hogy ilyen sokan figyelemmel kísérik az EKE munkáját, rendszeresen figyelik a honlapunkat, tájékozódnak rendezvényeinkről.

A szakmai nap felvetette az összefogás és együtt munkálkodás szükségességét a kódexek feltárásában és a fragmentumok számbavételében. Ezért az egyesület szorgalmazza egy munkacsoport létrehozását az egyesületen belül, örömmel koordinálja a

Res Libraria Hungariae Kutatócsoport Fragmenta Codicum Műhellyel való együttműködést, számít azoknak a kollégáknak a tapasztalatára, ahol már folyik ez a munka, és erőfeszítéseket tesz arra, hogy az egyházi könyvtárakban őrzött kódexek és fragmentumok digitalizálása is megtörténhessen.

Ásványi Ilona
Főapátsági Könyvtár